

ASIGURAREA SECURITĂȚII ECONOMICE PRIN PRISMA CONCEPȚIILOR ȘCOLILOR DE GÂNDIRE ECONOMICĂ

*Lect. univ. drd. Corneliu MUNTEANU,
Catedra GEDG, ASEM*

Rezumat. *Conceptul de securitate economică este util atât timp cât acesta are o aplicare directă. Dar, în ciuda importanței practice, aspectul teoretic al securității economice nu este ușor de definit, sau unul care poate fi ignorat. Evoluția economică a securității a fost studiată încă din timpurile primelor state antice. Scopul prezentului studiu este de a realiza o trecere în revistă a curentelor și școlilor de gândire existente, fără de care nu putem înțelege fenomenul analizat.*

Abstract. *The concept of economic security is useful as long as it has a direct application. But, despite the practical importance, theoretical aspect of economic security is not easily defined, or one that can be ignored. Evolution of economic security has been studied since the time of the first ancient states. The aim of this research is to conduct a review of the trends and existing schools of economic thought, without which we cannot understand this phenomenon.*

Cuvinte-cheie: *securitate, securitate economică, școli de gândire economică, vulnerabilitate economică, riscuri, amenințări.*

Introducere. Realitatea de azi ilustrează că toate ființele umane au nevoie de un sentiment de securitate, pentru a primi un sentiment de apartenență, un sentiment de stabilitate și un sentiment de direcție. Oamenii, care simt în sine lipsa securității de bază, în familiile lor, la locurile lor de muncă și în comunitatea lor, tind să devină social ireponsabili. Ei tind să se comporte oportunist și tind să-și piardă un sentiment de moderare. În plus, perioadele și zonele de insecuritate, întotdeauna răspândesc intoleranță, extremismul și violența.

Din greaca antică „*securitas*” înseamnă – a deține controlul asupra situației. De interes ar fi referirea la Imperiul Roman, unde „*Securitas*” era zeița ce asigura liniștea imperiului. Astfel, găsim reversul unei medalii

emise în anul 250 d.Hr, în timpul regelui Hostilian, medalia având inscripția „libertate în fața amenințării”. Mai târziu, termenul de securitate a derivat din conceptul medieval „raison d’Etat” (rațiune de stat), înțeles ca „stare de necesitate”, prin care guvernul unui stat își rezervă dreptul să invoace măsuri excepționale pentru asigurarea securității statului. [16]

Vorbind la acest capitol, abordăm noțiunea ca un proces și, nicidecum, nu-l putem trata în mod static/contabil. Analiza conceptului de „**securitate economică durabilă**” necesită o înțelegere prealabilă a termenului de „**securitate**”, de aceea, vom începe prin a explica cele mai importante sensuri ale acestuia din urmă. O abordare a modului, în care au evoluat conceptele de securitate, nu poate scăpa din vedere că aceasta este o rezultată a evoluției atât a geoeconomiei, cât și a geopoliticii.

Pornind de la definiția lui Walter Lippmann, publicată în 1962 în studiul „Discord and Collaboration. Essays on International Politics”, [1] care afirmă că „O națiune este în siguranță în măsura în care nu se află în pericolul de a trebui să sacrifice valori esențiale, dacă dorește să evite războiul și, poate, atunci când este provocată, să și le mențină, obținând victoria într-un război”, astfel, noțiunea „securității” a suferit numeroase modificări. Ian Bellany – directorul Centrului de Studii ale Securității Internaționale, scrie că „securitatea, în sine, este o relativă absență a războiului”, combinată cu un nou introdus factor psihologic, reprezentat de „o relativ solidă convingere că nici un război care ar putea avea loc nu s-ar termina cu o înfrângere”. [2] Laurence Martin utilizează abordarea economică în definirea securității: „securitatea este asigurarea bunăstării viitoare”. [5] În anii '60, bunăstarea era considerată ca fiind rezultatul direct și neproblematic al creșterii economice, însă teoriile sociale și economice ulterioare au infirmat această ipoteză, considerând că la fel de importanți sunt și factorii culturali și psihologici.

Complexitatea conceptului de securitate face ca diferitele dimensiuni ale acesteia să fie, deseori, tratate separat. În sensul larg, conceptul „**securitate**” include *securitatea economică*, *securitatea militară*, *securitatea energetică*, *securitatea ecologică*, dimensiuni care posedă levieri

propriu pentru combaterea amenințărilor specifice fiecăreia. **Astfel, se observă o trecere de la amenințări la vulnerabilități și riscuri.**

Elementul economic al securității naționale constituie domeniul de referință prioritar al abordărilor de securitate moderne. Acestea se pot îndrepta și spre alte domenii vitale ale societății moderne, dar revin în mod incontestabil la economic, datorită faptului că **energia, transporturile armate, comunicațiile** nu pot să existe în afara economicului. Economistul, istoricul și omul politic american, Richard Rosecrance, menționează un adevăr cu implicații profunde: „În trecut, era mai ieftin să acaparezi teritoriul unui stat prin forță decât să dezvolti un aparat economic și comercial sofisticat, necesar pentru a obține beneficii în urma schimburilor comerciale cu acesta”. [14, p. 16] Dezvoltând această idee, astăzi este mai ieftin ca un stat să-și exercite puterea economică decât forța militară.

Securitatea economică reflectată în gândirea economică. Evoluția economică a securității a fost studiată încă din timpurile primelor state antice. Desigur, nu putem vorbi de o veritabilă tratare economică a conceptului. Nu exista decât o preocupare militară cu privire la conceptul de securitate, iar siguranța, însemna putere (armată) și fortărețe cu pereți de nestrăbătut. Problema securității și a războiului i-a preocupat pe cei mai de vază gânditori ai antichității: **Aristotel, Platon, Cicero, Xenofon**, care s-au referit, în lucrările lor, la problema păcii și a războiului, a consecințelor acestora, a impactului acestora asupra progresului națiunii. Gândirea renașcentistă, care s-a întins pe perioada secolelor XIV-XVII, se remarcă prin denunțarea războiului, iar siguranța și pacea sunt cele care mențin progresul și dezvoltarea socială.

În gândirea economică apogeul perioadei renașcentiste se încadrează în doctrina economică, mercantilismul sec. XVI – începutul sec. XVIII. Aceștia pun pe primul loc statul, ca gestionar al scopurilor sociale și politice, pentru care este generată bunăstarea și ca furnizor al securității necesare desfășurării tuturor activităților economice. Din această perspectivă, mercantiliștii și neomercantiliștii susțin că: „dimensiunea economică a securității este doar o parte a securității naționale, ce reprezintă principala prioritate a statului”. Concepția

mercantilistă asupra securității, indiferent dacă este privită la nivel individual sau național, își găsește expresia în stocul monetar existent la un moment dat. Sporirea bogăției sub această formă devine preocuparea centrală atât a indivizilor, cât și a statului, acesta din urmă fiind considerat instrumental principal pentru a spori gradul de securizare al țării. Greșeala mercanților timpurii, după cum observăm de-a lungul istoriei a fost că nu mărirea importului din colonii a tuturor mărfurilor, inclusiv metalelor prețioase însemna siguranța, ci implicarea acestor resurse în circuitul economic.

Greșeală, pe care liberalii clasici, în frunte cu **Adam Smith** (1776) (doctrina liberalismului clasic) au reușit să o depisteze. În vestita sa lucrare „*Avuția națiunilor. Cercetare asupra naturii și cauzelor ei*”, Smith afirma: „comerțul și manufacturile au contribuit treptat la o mai bună guvernare și ordine, și, totodată, la securitatea și libertatea individuală a locuitorilor de la țară, care trăiseră până atunci într-o stare de război permanent cu vecinii și într-o slugarnică dependență față de mai marii lor”. [13, p. 314]

Securitatea economică este un concept puțin agreat de adepții neo-liberalismului economic. Cauza fundamentală este că monitorizarea și asigurarea securității economice implică acțiuni de prevenire, interdicție sau penalizare din partea guvernului și care sunt orientate asupra diferitelor „obiecte” ce pot submina securitatea. Evident, această necesitate nu poate fi văzută cu ochi buni de cei care recomandă retragerea statului din jocul forțelor de piață și asumarea de către acesta a rolului de arbitru în acest joc. [11] Nucleul doctrinei liberalismului clasic a fost economia liberă și că aceasta ar trebui să constituie baza oricărui construct social, iar piața trebuie să fie lăsată să opereze fără influență externă și fără intervenția statului. În viziunea liberală, statul furnizează legile și securitatea în domeniile politic și militar și sprijină constructele sociale în acele arii în care economia nu o poate face. Din această perspectivă, principalul scop al securității constă în dezvoltarea regulilor care creează mobilitatea economiilor naționale.

Principiul ce a stat la baza doctrinei liberalismului clasic „laissez-faire, laisser-passer”, a fost susținut și de renumitul economist englez,

reprezentantul doctrinei neoclase, **Alfred Marshall**. Acesta a subliniat că, în orice economie, există forțe care tind să formeze un echilibru. Exemplul cel mai elocvent este formarea prețului de echilibru în lupta cererii și ofertei.

La sfârșitul anilor 1990, Pierre Bourdieu [3] se întreabă: lumea economică este ea oare o ordine perfectă, cum susține doctrina liberalismului clasic și în special principiul „laissez-faire, laissez-passer”? Liberalismul clasic urmărește responsabilizarea individului și slăbirea/abolirea solidarității colective, ceea ce a dus la decalaje imense între bogați și săraci și lupta fiecărui individ/stat împotriva tuturor. Putem afirma că fenomenul globalizării face trecerea la liberalism „pe nesimțite”. În actualul sistem, doar 8% din populația planetei trăiește în siguranță economică. [8, p. 132] Securitatea economică a unei țări depinde, în mare măsură, de doctrinele economice implementate. În această eră de noi reconfigurări în economia mondială, se poate greși ușor, iar consecințele pot fi dramatice, întrucât securitatea economică nu este ceva ce se poate realiza într-o zi sau într-un an.

O luptă deschisă împotriva ideilor liberaliste a fost dusă de doctrina socialistă, care afirmă că economia planificată constituie baza dezvoltării durabile și a progresului, iar statul nu poate exista în afara acestei logici, sarcina sa fiind aceea de a „guverna” economia în funcție de scopurile politico-sociale ale justiției și echității. Socialiștii pun accentul pe securitatea celui slab din punct de vedere economic și împotriva celui puternic, bogat.

Charles Fourier, reprezentant al socialismului utopic menționează „că munca este o necesitate înnăscută, o pasiune naturală a fiecărui om”. [4, p.213] Munca, detestată în societatea capitalistă din cauza exploatării, insecurității, șomajului, extenuării și monotoniei, devine – în „sistemul socialist” – o necesitate a vieții și cel mai important instrument în asigurarea securității economice.

Ambiția de a controla totul, de a planifica totul este caracteristica de bază a doctrinei socialiste. Ea decurge din dorința de a asigura stabilitate vieții economice, politice, sociale, culturale etc. Prețul plătit pentru astfel de ambiții este însă foarte mare. Planificarea centralizată excesivă de tip

socialist – adică absolutul control a tot ce mișcă – deflexibilizează economia, o scoate din dinamismul ei creator și o transformă într-un uriaș cu picioare de lut. [8, p. 133] Planificarea centralizată excesivă, gigantismul și inflexibilitatea economică duc economia spre faliment.

Rezultatul concret al socialiștilor mai întâi în Germania (de către Bismarck), apoi și în alte țări europene, a unui sistem de securitate socială și de protecție a maselor populare. Pe parcursul secolului al XX-lea, mai ales după Cel de-al Doilea Război Mondial, protecția socială s-a constituit într-una dintre coordonatele majore ale politicilor economice ale tuturor statelor și a condus la obținerea celor mai bune rezultate în țările dezvoltate.

Din motive de securitate, în secolele V-IX, țăranii liberi ai comunităților de sate s-au pus sub protecția nobililor. Astfel, în Evul Mediu, țăranii și-au pierdut libertatea și au devenit **servi**. Clasa muncitoare trebuie să-și accepte rolul său în schimbul securității sociale oferite de către stăpâni.

Economistul german **Friedrich List (1789–1846)**, reprezentant al naționalismului, a dat lumii un nou model a cărui esență o formează **protecționismul educator temporar**. Modelul listian denunță politica liberală și concurența perfectă, considerând închiderea temporară a frontierelor pentru produsele importate este un instrument de asigurare a securității producătorului utohton, oferindu-i condiții favorabile dezvoltării sale. [6, p. 301]

Student al lui Veblen, Wesley Mitchell, la sfârșitul secolului XIX, afirmă că „*principala sarcină este promovarea atentă a planificării sociale sau naționale, pentru eliminarea fluctuațiilor și asigurarea libertății economice și a unei crescânde securități*”. Instituționalismul economic a susținut ideea că singura sursă de stabilitate și securitate din sistem o constituie instituțiile internaționale.

Pe parcursul sec. XX și începutul secolului XXI, s-au format o serie de definiții, cel mai des, utilizate pentru definirea securității economice. În sens larg, în literatura de specialitate, se folosește definirea sinergetică, care întruchipează în sine abordarea din punct de vedere a intereselor statului, a amenințărilor a stabilității, a posibilității de autodezvoltare etc.

Astfel, securitatea presupune *protecția necesității evidente, fiziologice, social-economice, spirituale și situaționale de resurse, tehnologii, informații și idealuri morale, necesare activității vitale și prosperării populației.*

Astfel, putem menționa că studiile de securitate din anii '70, pentru prima dată se face referire la schimbarea ce va avea loc în curând în sistemul internațional. Această transformare radicală, va fi o combinație dintre putere și bunăstarea societății cu elemente culturale și de suveranitate a statului.[9]

De exemplu, Wallerstein afirma că, datorită dinamismului său inerent, economia capitalistă va căuta să se integreze și în blocul socialist. Această idee a deschis o nouă cale pentru cercetare, distincția anarhie internațională – guvernare mondială devenind desuetă. Chiar dacă nu toți politologii sunt de acord, sfârșitul Războiului Rece a confirmat teoria de la sfârșitul anilor '70, înlocuind temerea declanșării unui conflict nuclear între cele două mari puteri cu riscuri, pericole și amenințări concrete la adresa securității naționale și internaționale: confruntări etnice, inițierea unui proces dificil și îndelungat de tranziție economică în statele fost-comuniste, creșterea numărului imigranților și al refugiaților, degradarea accentuată a mediului, sporirea importanței apartenenței culturale și religioase în relațiile internaționale, integrarea în structurile europene și euroatlantice a țărilor central și est-europene etc. Toate aceste tendințe au generat nevoia de a lărgi și adânci înțelesul conceptului de securitate. [10]

În anii '80-'90, analiza nivelelor securității economice a permis focalizarea atenției asupra celor mai importante aspecte ale acestui proces. Anume, asigurarea securității economice a individului semnifică punctul de pornire în asigurarea securității economice a sistemului economic internațional. Securitatea individului stă în responsabilitatea statului, iar securitatea națională se asigură în mediul internațional. „Ordinea necesită reguli, regulile necesită autoritate și autoritatea este exercitat, în numele poporului, de stat”. [15, p. 167] În literatura de specialitate, focalizarea pe securitatea individului, prin urmare, nu înseamnă sfârșitul rolului statului; mai degrabă, consolidează rolurile și responsabilitățile statului.

Pornind de la schimbările în curs de desfășurare pe plan internațional și de la transformările care au avut loc pe plan intern, securitatea economică tinde spre acumularea de aspecte noi, importante pentru însăși existența omenirii.

Astfel, Mark Rupert, în lucrarea sa „International Relations Theory”, definește securitatea economică a individualui ca „Venituri stabile și alte surse pentru a menține un standard de viață în prezent și în viitorul previzibil, ceea ce presupune: solvabilitate continuă, cash-flow predictibil, utilizarea eficientă a capitalului uman. [12]

Thierry de Montbrial, specialist în domeniul economiei și politologiei, în lucrarea sa „Jurnal românesc”, și-a focalizat studiile asupra dezvoltării continue a individului în societate: ”Eu cred că progresul – considerat din punct de vedere colectiv – constă în consolidarea condițiilor externe de împlinire în viața fiecărui individ. Prin urmare, scopul major al progresului este demnitatea individului”. [7]

În prezent, lumea este caracterizată de contradicții și incertitudini. Studiul securității, până în prezent, nu are o metodologie clară de analiză care ar simplifica complexitatea conceptului. Într-o lume divizată în grupuri de state, care au [ideologii](#) și [sisteme politice](#) (uneori chiar diametral opuse), economia a devenit parte prioritară a securității naționale. Anume, în această perioadă, securitatea economică este înțeleasă ca un proces de menținere a stabilității

Concluzie

Securitatea economică este un caracteristică complexă a economiei, cu o mulțime de definiții și metode de cuantificare, asupra cărora economiștii nu s-au pus întru totul de acord. În literatura de specialitate, nu există o opinie unanim acceptată privind definirea conceptului de „securitate economică”. Securitatea este abordată de mulți autori atât ca lipsă totală a unor amenințări, cât și ca menținere a acestora la un nivel care nu influențează nivelul de securitate al sistemului.

Conceptul de securitate economică se aplică sistemelor de diferite nivele ierarhice. Astfel, se evidențiază: securitatea economică internațională, a statelor, a unor regiuni, a întreprinderilor, organizațiilor și cea personală.

Istoria a intrat într-un nou mileniu, în care amenințările au fost înlocuite de riscuri și vulnerabilități la adresa securității economice. După prăbușirea Uniunii Sovietice, întreaga economie mondială și-a valorificat forțele pentru a face față noului „haos” din relațiile internaționale.

Referințe:

1. BUZAN B., *Popoarele, statele și teama. O agendă pentru studii de securitate internațională în epoca de după Războiul Rece*, Ed. Cartier, Chișinău, 2000, ISBN 978-9975-79-727-6
2. BELLANY I., *Către o teorie a securității naționale*, 1981, apud Buzan, Barry, op. cit., 2000
3. BOURDIEU P., *L'essence du néolibéralisme*, in “Le monde diplomatique”, disponibil la: <http://www.monde-diplomatique.fr/1998/03/BOURDIEU/10167>, (vizitat la 05.04.2013)
4. FOURIER Ch., *Opere economice*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1966, p. 213, **ISBN/Cod: CFOPEAC1966AC** (Traducere și studiu introductiv de Gromoslav Mladenatz)
5. LAURENCE M., *Poate exista securitate națională într-o epocă nesigură?*, 1983, apud Buzan, Barry, op. cit., 2000
6. LIST F., *Sistemul național de economie politică*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1973, p. 301, disponibil la: <http://eet.pixel-online.org/files/etranslation/traduzioni/romania/F.%20List%20Sistem%20national%20de%20economie%20politica%20%28cover,%20preface%29.pdf> (vizitat la 22.04.2015)
7. MONTBRIAL Thierry De *”Jurnal românesc”*, Editura Rao, 2012, ISBN 978-606-609-263-0
8. MUREȘAN D. *„Dimensiunea economică a securității în epoca parteneriatelor și a alianțelor”*, Ed. PRO Universitaria, 2010, p.132-133, ISBN 978-973-129-531-2

9. KATZENSTEIN P. J. *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*, Columbia University Press, New York, 1996, ISBN 978-0-231-10468-5
10. Elemente noi în studiul securității naționale și internaționale”, Ed. Universității Naționale de Apărare, 2005 disponibil la: http://cssas.unap.ro/ro/pdf_studii/elemente_noi_in_studiul_securitatii_nationale.pdf (vizitat la 18.04.2015)
11. PROHNIȚCHI V. „Securitatea economică a Moldovei: o privire în secolul XXI”, 2005, Chișinău, disponibil la: http://www.expert-grup.org/old/library_upld/d47.pdf (vizitat la 29.04.2015)
12. RUPERT M., *International Relations Theory*, 2007, Department of Political Science, Oxford.
13. SMITH A., *Avuția națiunilor*, vol. I, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1962, p. 314, disponibil la: <https://ru.scribd.com/doc/130007886/Adam-Smith-Avutia-natiunilor-pdf>, (vizitat la: 25.04.2015) ISBN 978-973-1931-78-4
14. RESECRANCE R. N., *The rise of the trading state*, Basic Books, New York, 1986, p.16 ISBN 978-046-5070-35-0
15. TADJBAKHS S., A. M. CHENOY „Human Security”, 2009, New York, p. 167, ISBN 978-041-5473-38-5
16. TRONCOTA C., capitol introductiv al cursului „Studii de securitate”, Univ. „L. Blaga”, Sibiu, România, August 2011, disponibil la: <https://studiidesecuritate.wordpress.com/2011/08/11/evolutia-conceptelor-de-securitate/>, ISBN 973-733-009-9